

Asia: VN/9806/2021

Taiteen edistämiskeskusta koskeva arviointi

1. Taiteen edistämiskeskuksen perustehtävää, tulevaisuuden visioita ja strategista asemointia tulee terävöittää

Valitse sopivin

Kannatan

Muutosehdotus tai muu kommentti

Taiteen edistämiskeskus tarvitsisi erikseen ns. virastostrategian, jossa se määrittelee virastonsa keskeiset tavoitteet ja saavuttamisen keinot ja sitten se tarvitsisi taiteen toimialastrategian. Nykyinen laki antaa ja ohjaa käsitykseni mukaan tekemään nimenomaan taiteen toimialastrategiaa todetessaan, että valtion taidetoimikunnat osallistuvat toimialansa asiantuntijaelimenä keskuksen taiteeseen liittyvään strategiatyöhön (L 6§, kohta 4) ja että alueelliset taidetoimikunnat osallistuisivat toimialueensa asiantuntijaelimenä keskuksen taiteeseen liittyvään strategiatyöhön (L 7§ kohta 2). Vastaavasti esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriöllä on virastostrategia omaa ministeriötoimintaansa varten ja hiljakkoin valmistunut Taide- ja taiteilijapolitiikan suuntaviivat (2018).

Toimialastrategiassa Taikella on mahdollisuus terävöittää asiakkuuksia, kumppanuuksia ja yhteiskehittämistä alueellisten ja valtakunnallisten toimijaverkostojen kanssa, mm. taiteen tiedotuskeskusten ja Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituuttien kanssa. Tällöin mahdollistuisi tehokkaammin kuin nykyisin myös kulttuurin ja taiteen yhteisen tietoperustan luominen, joka on edellytys vahvalle taiteen ja kulttuurin edistämistyölle, sen merkitystä painotti myös raportti ”Taiteen ja kulttuurin toimialan tilasto- ja tietoperustasta” (2020).

Yksittäisenä huomiona tarkennan/korjaan raportin mainintaa: ” alueellisten taidetoimikuntien kohdalla merkittävin muutos 11 läänin taidetoimikunnan muuttaminen 13 alueelliseksi taidetoimikunnaksi”. Kun ajatellaan Taiken strategisen roolin tarkentamista, tärkein muutos oli Taike-laki, jolloin taidehallinnolle koko sen historian aikana avautui ensimmäisen kerran mahdollisuus toimia yhtenäiseltä strategiselta pohjalta ja siihen saakka täysin erillisenä kehitettyä

valtakunnallista ja alueellista taidehallintoa voitiin alkaa kehittää yhtenäiseltä strategiselta pohjalta. Valtakunnallisen ja alueellisen taiteen edistämistyön vahvistaminen yhteiseltä strategiselta pohjalta on edellytys taiteen edistämistyön vahvistumiseen koko Suomessa.

2. Taiteen edistämiskeskuksen ohjauksen ja strategisen johtamisen tueksi tulee perustaa erillinen hallitus

Valitse sopivin

En kannata

Muutosehdotus tai muu kommentti

Käsitykseni mukaan nykyinen tilanne, jossa taideneuvostoa esitetään korvattavaksi hallituksella perustellen asiaa taideneuvoston heikoilla vaikuttamismahdollisuuksilla, ilmentää Taiken sisäisen työn järjestämisen ongelmia, ei nykylain puutteita. Taiken työjärjestys (kuvallisessa muodossa raportin sivulla 25) kiinnittää niin taideneuvoston kuin luottamuselimetkin hallinnollisesti taiteen tuen vastuualueeseen/koko virastoon. Työtä ei ole järjestetty siten, että taideneuvostolla ja luottamuselimillä olisi säännöllinen yhteys esimerkiksi kehittämisen vastuualueeseen. Näkemykseni mukaan tämä erillisyy ei ollut Taiken tarkoitus. Tähän liittyen raportti kirjaa oikean ja tärkeän huomion: viraston tiedontuotannon paikka ei ole kehittämisen vastuualueella, vaan sen tulisi olla, ei hallinnon vastuualueella – niin kuin arvioi esittää, vaan suoraan johtoryhmän alaisuudessa ja siitä olisi muodostettava itsenäinen toimintokokonaisuus.

3. Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Taiteen edistämiskeskuksen välistä tulosohjausta tulee terävöittää

Valitse sopivin

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti

Käsitykseni mukaan tämä asia selkiytyisi, mikäli Taiteen edistämiskeskuksella olisi toimialastrategia. Se selkiinnyttäisi virastojen vastuuta suhteessa kulttuurin ja taiteen toimintaympäristöön ja toimijoihin.

4. Taiteen edistämiskeskuksen itsenäistä asemaa tulee vahvistaa ministeriön tavoiteohjelmissa määritellyn delegointiperiaatteen mukaisesti

Valitse sopivin

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti

Taiteen edistämiskeskuksen tulisi olla itsenäinen talousvirasto, jolloin sen taloudellista osaamistakin tulee parantaa – niin kuin nyt tapahtuu talouspäällikön nimittämisen myötä

5. Taiteen toimikuntalaitos tulee uudistaa perusteellisesti

Valitse sopivin

En kannata

Muutosehdotus tai muu kommentti

Miten monialaisen valtion taidetoimikunnan mallissa järjestettäisiin taiteen eri toimialojen riittävä edustus. Mikäli jatkossa tehtäisiin taiteen toimialastrategiaa, miten siinä tässä mallissa taattaisiin taiteen toimialojen asiantuntijanäkemykset, jossa tavoitteen asettajien tulisi olla osa Taitea. Ne ongelmat, jotka arvioissa todetaan - taideneuvoston ja taidetoimikuntien erillisyys virastosta ja toiminnan jyrkkä jakautuminen taiteen tukeen ja kehittämisen vastuualueeseen - eivät ratkea lisäämällä tai vähentämällä toimikuntien määrää, tai mahdollistamalla rahojen jako siellä tai täällä, tai kutsumalla arvioivia elimiä uusilla nimillä, vaan kyse on Taiteen edistämiskeskuksen työn järjestämisestä poistamalla työjärjestyksellä taiteen tuen ja kehittämisen vastuualueen erillisyys ja liittämällä vertaisarviointielimet/asiantuntijapoolit koko viraston yhteyteen.

Raportti toteaa: ”nykyiset 13 alueellista taidetoimikuntaa koottaisiin viiteen alueelliseen taidetoimikuntaan ja toimikunnat toteuttaisivat taiteen edistämistehtävää ylimaakunnallisesti ja läheisessä yhteistyössä Taiken aluekeskusten kanssa”, eivätkö siis alueelliset taidetoimikunnat olisikaan enää osa Taiteen edistämiskeskusta. Alueellisten taidetoimikuntien asiantuntevuus ja alueen tuntemus voidaan taata pienemmälläkin taidetoimikuntien määrällä, oleellista on, että alueellinen taiteen edistämisen asiantuntemus taataan pysyvän luontoisissa elimissä ja että toimipisteverkko on riittävän kattava niin, että niihin sijoitettavat voimavarat pystyvät ankkuroimaan taiteen edistämistyön koko Suomeen.

6. Taiteen edistämisen alueellista toimintaa tulee vahvistaa ja toiminnot tulee organisoida uudelleen

Valitse sopivin

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti

Arvioinnin mukaan Taiteen edistämiskeskuksella on toimintaa 11 alueellisessa toimipisteessä, Taiken nettisivut informoivat 13 alueellisesta taidetoimikunnasta ja kymmenestä aluetoimipisteestä. Opetus- ja kulttuuriministeriö on päättänyt 11.12.2012 (OKM 3/600/2012), että virastolla on kahdeksan aluetoimipistettä eli Kouvolassa, Turussa, Kuopiossa, Oulussa, Rovaniemellä, Vaasassa, Jyväskylässä ja Tampereella. Näistä kolmella on sivutoimipisteitä.

Kysymys aluetoimipisteistä liittyy laajempaan kokonaisuuteen: Laissa taiteen edistämisen järjestelyistä (1968-2012) ja Taiteen edistämiskeskuksesta (1.1.2013 alkaen -) on kyse taiteen ja kulttuurin edistämisestä. Taiteen edistämiskeskuslaissa asiaa on täsmennetty siten, että kulttuurin edistäminen niiltä osin kuin se ei kuulu minkään muun viraston toimialaan. Nykyiset kehittämisohjelmat rakennettiin lähes yksinomaan niiden projektien ja hankkeiden pohjalta, joita alueelliset taidetoimikunnat olivat vieneet eteenpäin, esimerkiksi nyt palveluiksi kehittyneillä julkisen taiteen ja taiteen ja kulttuurin hyvinvointipalveluilla on vahva pohja alueellisessa taiteen edistämistyössä. Taite otti vuosina 2015-2016 kehittämisohjelmatyön viraston silloisten strategisten tavoitteiden toteuttamisen keinoksi. Kun se samaan aikaan kuitenkin säilytti projektien tavoitteen asettelun aluetasolla ja katkaisi toimipisteiden erikoisasiantuntijoiden/kehittämisohjelmakoordinaattoreiden suhteen toimipisteisiin, rikottiin osassa maata olemassa olevat yhteiskehittämiskeskukset ja Taiteen suhde olemassa oleviin ns. taiteen ja kulttuurin alustoihin. Kun rakenteita aletaan nyt vahvistaa, osin rakentaa uudelleen, pitäisi minusta lähteä alueen maakuntaliittojen, kuntien, kielialueiden ym. muiden toimintaympäristöön liittyen seikkojen erittelyn pohjalta, ne kuvaavat paremmin alueen ekostruktuuria kuin alueelle myönnetty taiteen tuen määrä.

Arviossa esitetään Taitea valmistelevana Berndt Arellin raportin ”Taiteen keskustoimikunnasta taiteen edistämiskeskus” (20.11.2009). Taitea valmisteltiin kuitenkin myös raporteissa, jotka huomioivat alueellisen taiteen edistämisen toimintaympäristön, sen hetkisen tilan ja mahdollisuudet Arellin raporttia paremmin:

- Alueellinen taiteen edistäminen Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:9
- Alueellisten taiteen edistämisen organisaatioiden yhteistyön edut, haasteet ja mahdollisuudet; Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:17
- YHTEISTYÖLLÄ ETEENPÄIN Selvitys taiteen ja kulttuurin aluekeskusten ja alueellisten toimijoiden yhteistyön kehittämisestä Vaasan yliopisto Levón-instituutti 2011; selvitys tehtiin opetus- ja kulttuuriministeriön Pohjanmaan taidetoimikunnalle osoittamalla kehittämismäärärahalla

Em. selvityksissä esitettiin varsin kattavasti ja monipuolisesti erilaisia vaihtoehtoja punniten se näkymä, jonka pohjalta olisi voitu säilyttää ”taiteen edistämisen alueelliset rakenteet”, joiden vahvistamiseen ministeriön ”Taide- ja taiteilijapolitiikan suuntaviivat” (2018) nyt kehottaa. Laissa todetaan, että valtion taidetoimikunnan tehtävänä on ”toimia asiantuntijaelimenä oman toimialansa valtakunnallista erityistehtävää hoitavalle aluetoimipisteelle”, itse olen ymmärtänyt tämän niin, että eri taiteenaloille ja niiden välisiin taiteen edistämistehtäviin valittujen läänintaiteilijoiden (tulevien taideasiatuntijoiden tai –koordinaattoreiden) työtä olisi voitu ohjata valtakunnallisista taidetoimikunnista (L 6§, kohta 5) ja saada siihen taiteen edistämistyöhön, joka tehdään määräaikaisen työvoiman voimin, laaja valtakunnallinen tuki.

7. Taiteen rahoitusmalli tulee uudistaa. Uudistuksen tueksi tulisi laatia kokonaisvaltainen selvitys taiteen rahoituksen tilasta ja tulevaisuudesta.

Valitse sopivin

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti

Tulisi laatia kokonaisvaltainen selvitys taiteen rahoituksen tilasta.

8. Taiteen edistämiskeskuksen toiminnan kansainvälisyyttä tulee vahvistaa

Valitse sopivin

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti

Taiteen edistämiskeskuksen toiminnan kansainvälisyyttä tulisi vahvistaa, se voidaan tehdä mm. yhteistyössä taide- ja kulttuuri-instituutioiden kanssa ja tukemalla taide- ja kulttuurilaitosten pyrkimystä yhteyteen kansainvälisten toimijoiden kanssa.

Taiteen edistämiskeskuksen uudistamisen vaihtoehdot

Raportissa on esitetty uudistamisen vaihtoehtoiksi kolme kehittämismallia (s. 149-152).

Mikä esitetyistä kehittämismalleista olisi mielestänne sopivin.

Status quo eli nykymalli pienin parannuksin

Perustele valintasi

Kannatan ehdottomasti nykytilan muutosta, mutta näen usean asian esteen olevan viraston sisäisen työn järjestämisen kysymys; Toimikuntalaitoksen ja taideneuvoston asema tulee saattaa siihen muotoon, jonka laki mahdollistaa.

Hiukan hämmentää se, että arvio esittää niin vahvoja vaihtoehtoja alueellisissa kysymyksissä, kun se ei raporttilähteiden mukaan tutustunut niihin raportteihin, joissa valmisteltiin Taiketa, sen käytössä oli vain Arellin raportti, joka todellakaan ei tunnistanut alueiden toimintaa.

1. "Status quo" - malli (nimi on johdatteleva): Raportti puhuu alueellisesta "osallistumisen" lisäämisestä, itse puhuisin "taiteen edistämisen alueellisten rakenteiden vahvistamisesta - niin kuin "Taide- ja taiteilijapolitiikka" (OKM 2018) toteaa. Nämä ovat kaksi erilaista lähestymistapaa asiaa. Taiken alueellisen toiminnan heikkous on yksinkertaisesti kiinni siitä, että alueella toimivat erityisasiantuntijat on kiinnitetty valtakunnallisiin ohjelmiin ja heidän alaisensa myös. Näin esimerkiksi Vaasan toimipisteeseen sijoitetut kaksi läänintaiteilijaa molemmat ovat koko ajan toimineet Helsingissä käsin valtakunnallisesti. Tottakai tekniikka mahdollistaa paikattoman toiminnan, mutta toimijan on tunnettava alueen ns. ekostruktuuri ja toimittava siinä. Mallissa otetaan annettuna se, että jos nykyistä parannetaan, alueellinen toiminta heikkenee edelleen. Alueellisia rakenteita voidaan vahvistaa nykymallissakin. (ks. edellä)

Vaihtoehdossa Keskitetty ja ketterä valinta: "Alueellisen taiteen ja kulttuurin edistämisen vetovastuu siirtyisi mallissa alueellisille julkisille organisaatioille (esim. maakunnat ja kunnat). Tällöin taidehallintoa ei enää kehitettäisi yhtenäiseltä strategiselta pohjalta, jonka Taike-laki ehti juuri mahdollistaa. On hämmäntävää, että tämä seikka "alueellisen taidehallinnon sijoittaminen milloin minkin muun kuin taidehallinnon yhteyteen" elää edelleen, sen kanssa olen pian 40 vuotta taidehallinnossa toimineena elänyt koko virkaurani. Aluetoimipiste on julkishallinnon alueellinen toimija siinä missä arvion ehdottamat muutkin toimijat, miksi sen toimijat pitäisi siirtää muiden alueellisten toimijoiden yhteyteen.

Mallissa "Alueellisesti verkostoitunut taiteen ekosysteemien tukija"

1. ketterä osallistuminen alueellisten taiteen ja kulttuurin ekosysteemien toimintaan mahdollistuu ankkuroimalla virkamies Taiken sivutoimipisteen johtajaksi - Taiken sivutoimipiste on valtionhallinnon aluetoimija - tämä ei tarkoita että sivutoimispiste toimisi vain alueellisissa verkostoissa, vaan toimipisteen kautta toteutettaisiin taiteen toimialastrategiassa sivutoimipisteelle määriteltäviä tehtäviä, joissa valtakunnallinen asiantuntijatoimikunta/paneeli, jossa olisi alue-edustus toimisi tavoitteen asettajana ja toiminnan arvioijana - tuotetun tiedon pohjalta.
2. rahoituksen suuntaaminen alueellisten tarpeiden ja kysynnän mukaisesti - miltä pohjalta "kysyntä" tässä määräytyy. Alueilla (tarkoittaen nyt kaikkia Suomen alueita) toimii huomattava määrä erilaisia taide- ja kulttuurilaitoksia, yhdistyksiä ja yhteisöjä, jotka osin jo ovat rahoituksen piirissä, osin hakevat sitä. Kuka määrittelee "alueellisen tarpeen ja kysynnän"
3. alueellisen päätösvallan lisääminen toiminnan strategisten painopisteiden määrittelyssä. ks. yllä.

Raija Nummijärvi
Raija Nummijärvi; Taiteen edistämiskeskus